

ТЕМА 9 Економіко-правові аспекти банкрутства та ліквідації підприємств

1. Загальна характеристика інституту банкрутства підприємств.
2. Розвиток інституту банкрутства в Україні.
3. Сутність процедури банкрутства.
4. Доарбітражне врегулювання господарських спорів.
5. Судове провадження справи про банкрутство.
6. Ліквідація підприємства – банкрута.

1. Загальна характеристика інституту банкрутства підприємств

З моменту виникнення приватної власності закони ніколи не були милосердні до неспроможних боржників. У середньовіччі, наприклад, гарантом забезпечення повернення боргу було не майно, а сама особа боржника: його життя, особиста свобода та недоторканість. Розвиток капіталістичних відносин потребував інших засобів боротьби з цим явищем. Поступово в цивільному та торговому законодавстві більшості країн було запроваджено норми, спрямовані не на тілесне покарання банкрута, а на стягнення його майна з метою задоволення позовів та претензій кредиторів. Ці питання регулюються, як правило, спеціальним законом про банкрутство.

У світовій практиці законодавство про банкрутство розвивалося за двома принципово різними напрямками. Один із них базувався на принципах **британської моделі**, яка розглядала банкрутство як засіб повернення боргів кредиторам, що, відповідно, супроводжувалося ліквідацією боржника. Інші основи були закладені в **американській моделі**, основна мета якої полягає у реабілітації підприємства і відновленні його платоспроможності.

Ліквідація підприємств є менш прийнятною у країнах з перехідною економікою, тому що звільнені таким чином ресурси часто не можуть достатньо швидко знайти іншого власника та бути використаними у інших видах господарської діяльності. Через недостатньо розвинутий ринок вільні капітали, земельні та трудові ресурси можуть залишатися без використання протягом тривалого часу. Наявність розвинутого ринку капіталів є необхідною умовою для ефективного застосування закону про банкрутство. У протилежному випадку найбільш ефективні потенційні інвестори, які належним чином оцінюють відповідне підприємство і здатні вивести його з фінансової кризи, можуть не отримати необхідні фінансові ресурси. Натомість, прихильники реорганізації твердять, що активи відповідних підприємств будуть приносити більше користі, якщо вони і надалі будуть працювати. Також у відповідний час можуть бути відсутні потенційні покупці, які в змозі належним чином оцінити відповідне майно та заплатити відповідну ціну за нього. У цьому випадку більш прийнятним рішенням для усіх сторін може бути збереження підприємства та його подальша робота, що принесе їм вищі надходження, ніж від продажу неплатоспроможного підприємства.

Однак, останнім часом у законодавстві розвинутих країн спостерігається тенденція до зближення і поєднання обох зазначених принципів. Завдання, яке має вирішувати законодавство про неплатоспроможність, є або відновлення платоспроможності (оздоровлення) боржника, або, як у випадку неможливості його вирішення, проведення справедливого розподілу майнових збитків серед усіх суб'єктів права, чий інтерес можуть бути затронуті неплатоспроможністю боржника.

У світовій практиці існують наступні підходи до визначення цілей процесу

банкрутства, основними з яких є:

- стимулювання розвитку бізнесу (підприємництва) і зростання ефективності економіки. Загроза банкрутства суттєво впливає на поведінку ринкових суб'єктів, змушуючи підприємців обережно приймати господарські рішення і підтримувати рівень рентабельності, достатній для обслуговування боргу;

- контроль господарських відносин між окремими суб'єктами ринку, забезпечення рівності прав, зобов'язань та відповідальності. Банкрутство повинно мати загальний характер, поширюючись на всіх без винятку суб'єктів ринку незалежно від організаційно-правових форм господарювання, розмірів, форм власності кредиторів;

- очищення ринку від недієздатних учасників. Інститут банкрутства є одним з інструментів регуляції розвитку ринку, надає завершеність цьому механізму. Саме ринок щоденно змушує одних власників поступатися місцем перед сильнішими конкурентами. Звільняючи ринок від банкрутів, держава захищає суб'єктів ринку від фінансових втрат, навмисного нанесення збитків;

- справедливий розподіл грошових коштів, отриманих від продажу майна банкрута, між кредиторами. Це сприяє ранжуванню кредиторів, тобто визначенню пріоритетів для задоволення їхніх претензій при недостатній кількості майна боржника. Пріоритетність задоволення претензій встановлюється з врахуванням необхідності і ступеня захисту окремих кредиторів, виходячи з інтересів держави (оплата судових витрат і податків), населення (виплата заробітної плати, соціальної допомоги, компенсаційних збитків життю і здоров'ю);

- створення умов для відновлення бізнесу у випадку доцільності і бажання власників підприємства. Як було зазначено, фінансова неспроможність підприємства, по-перше, може бути тимчасовою, коли вартість активів перевищує боргові зобов'язання перед кредиторами. По-друге, ситуація банкрутства може бути наслідком співпадання негативних зовнішніх та внутрішніх факторів, управлінських помилок тощо. У цій ситуації підприємству необхідно дати шанс вижити і відновити свою діяльність.

Закон "Про банкрутство" повинен виконувати три основ функції:

1. Служити механізмом запобігання непродуктивному використанню активів підприємств.

2. Бути інструментом реабілітації підприємств, які опинилися на межі банкрутства, однак мають значні резерви для успішної фінансово-господарської діяльності в майбутньому, як правило, така реабілітація передбачає фінансову реорганізацію.

3. Сприяти якнайповнішому задоволенню претензій кредиторів.

2. Розвиток інституту банкрутства в Україні

Перший закон у сфері регулювання відносин неспроможності - Закон України від 14 травня 1992 року „Про банкрутство” - був прийнятий у процесі становлення правової системи незалежної України в умовах відсутності цього інституту приватного права.

Ухвалення Закону було передусім намаганням прискорити приватизаційні процеси шляхом використання механізмів, закладених у відповідному законі. Практика застосування першого в Україні Закону у сфері банкрутства виявила суттєві недоліки та прогалини у сфері регулювання відповідних відносин, недосконалість багатьох правових конструкцій та неефективність передбачених судових процедур. Все це давало можливості використовувати відповідні статті законодавства.

Основними недоліками Закону фахівці вважали такі:

- Закон поширював свою дію тільки на юридичних осіб;
- недостатньо чітко були визначені основні поняття, що застосовуються у цій сфері законодавства;
- недостатність правових способів (судових процедур) для виведення підприємства з фінансової кризи;
- брак ефективних реорганізаційних процедур;
- необхідною умовою здійснення санації було переведення всіх боргів на санатора, що вважалося перешкодою для залучення інвесторів;
- Закон не передбачав можливості пошуку компромісів між боржником та кредиторами;
- розпорядником майна частіше виступав представник кредиторів, як правило, представник банку;
- в Законі не передбачалося механізмів щодо забезпечення збереження майна (на зразок мораторію);
- на той час не існував інститут професійних керуючих у справах про банкрутство;
- Закон передусім був спрямований на захист майнових інтересів кредиторів, за рахунок ліквідації боржника;
- приблизно 80% справ про банкрутство порушувалося з ініціативи податкових інспекцій.

У червні 1999 року Верховна Рада прийняла закон "Про відновлення платоспроможності боржника, або визнання його банкрутом", який діє з 1.01.2000 р. Після внесення суттєвих змін зараз діє редакція закону від 22.12.2011 року.

Як випливає із назви Закону „Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (далі - Закон про банкрутство), ключовими поняттями у цій сфері правових відносин є неспроможність та банкрутство. Згідно з визначеннями, прийнятими у Законі, як **неспроможність** визначається нездатність суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання після встановленого строку їх сплати не інакше, як через відновлення платоспроможності, а **банкрутство** є таким самим станом, який неможливо виправити інакше, як через застосування ліквідаційної процедури.

Закон структурований наступним чином:

- майже половину його тексту присвячено запобіганню банкрутству суб'єктів підприємницької діяльності, його досудовим та судовим санаційним процедурам;
- четверту частину - особливостям застосування положень до окремих суб'єктів господарювання: містоутворюючих та особливо небезпечних підприємств, селянських (фермерських) господарств, страхових організацій та професійних учасників цінних паперів, а також громадян-підприємців;
- лише 20 % - порядку ліквідації боржника, визнаного господарським судом банкрутом.

Концепція нового Закону передбачає виконання триєдиної задачі. По-перше, припинення непродуктивного використання виробничих потужностей. По-друге, запобігання розбазарюванню майна неплатоспроможних підприємств. По-третє, задоволення претензії та вимоги кредиторів.

Закон про банкрутство в новій редакції поширюється й на фізичних осіб-підприємців, а також на деякі непідприємницькі установи. В Законі чітко виписані функції та повноваження важливих учасників у судовому провадженні зі справи про банкрутство - арбітражних керуючих.

3. Сутність процедури банкрутства

Відповідно до Закону про банкрутство щодо боржника застосовуються такі судові процедури:

- розпорядження майном боржника;
- санація боржника;
- мирова угода;
- ліквідація банкрута.

Окрім цього введена позасудова процедура відновлення платоспроможності боржника і в окремих випадках процедури банкрутства застосовуються за спрощеною схемою.

Згідно з визначенням, що застосовуються у Законі про банкрутство, **процедурою розпорядження майном боржника** є система заходів щодо нагляду та контролю за управлінням і розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження та ефективного використання майнових активів боржника, а також проведення аналізу його фінансового становища.

Мирова угода укладається між боржником та кредитором (кредиторами) про відстрочку та/або розстрочку або припинення зобов'язання за угодою сторін.

Санацією вважається система заходів, що здійснюється під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації. Метою процедури санації є оздоровлення фінансового становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Процедура ліквідації визначається після визнання боржника банкрутом і спрямована на припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна. Ліквідація може бути добровільною, коли боржник сам звертається до господарського суду із заявою про визнання його банкрутом із наступною ліквідацією його майна та примусовою, коли кредитори наполягають на ліквідації боржника.

4. Доарбітражне врегулювання господарських спорів

Доарбітражне врегулювання спорів полягає у зверненні кредитора до дебітора з письмовою претензією про відшкодування заборгованості.

У претензіях зазначаються:

- реквізити заявника претензії та підприємств, на адресу яких направляється претензія; дата та номер претензії;
- обставини, на підставі яких заявляється претензія; докази, які підтверджують ці обставини;
- вимоги заявника;
- сума претензії та її розрахунок, якщо претензія підлягає грошовому оцінюванню;
- перелік документів, які додаються до претензії.

Розглядаючи претензію, підприємства та організації в разі потреби звіряють розрахунки, здійснюють експертизу або вдаються до інших дій, щоб забезпечити доарбітражне врегулювання спору. Підприємства та організації, до яких надійшла претензія, зобов'язані задовольнити обґрунтовані вимоги заявника.

Про результати розгляду претензії повідомляються письмово, наводячи таку інформацію:

- повну назву та поштові реквізити підприємства (організації), яке дає відповідь, і підприємства (організації), якому вона надсилається; дату і номер відповіді; дату і номер розгляду претензії;

- коли претензія визнана повністю або частково – визнану суму, номер і дату платіжного доручення та перерахування цієї суми чи строк та спосіб задоволення претензії, якщо вона не підлягає грошовому оцінюванню;

- коли претензія відхиляється повністю або частково - мотиви відхилення з посиланням на відповідні нормативні акти і документи;

- перелік доданих до відповіді документів та інших доказів.

Можливі чотири варіанти дій контрагента після одержання претензії:

- одержувач претензії не дав жодної відповіді на претензію;

- заявник одержав лист-відповідь, в якому претензію відхилено повністю або частково;

- претензію визнано повністю або частково, але не повідомляється про перерахування визнаної суми;

- претензію визнано і заборгованість погашено - спір вважається врегульованим.

У разі коли претензія лишилася без відповіді або була відхилена, заявник змушений звертатися до господарського суду з позовною заявою про стягнення заборгованості.

Якщо претензію визнано повністю або частково, але з якихось причин кошти на розрахунковий рахунок кредитора не надійшли, заявник претензії через 20 днів від дня одержання відповіді має право подати до банку розпорядження про списання у безспірному порядку визнаної боржником суми. До розпорядження додається відповідь боржника, а якщо в ній не зазначено розміру визнаної суми, то й копію претензії. У разі неплатоспроможності боржника кредитор через місяць з дня отримання позивної відповіді на претензію (але не раніше ніж через 3 місяці з дня настання терміну платежу за договором, актом чи іншими документами) вправі звернутися до господарського суду із заявою, порушивши справу про банкрутство неспроможного боржника.

5. Судове провадження справи про банкрутство

Етапи проходження справи згідно Закону про банкрутство.

1. Подання заяви про порушення справи про боржника.

- Кредитори (в тому числі органи міністерства доходів і зборів, працівники підприємства);

- Спільна заява кредиторів;

- Боржник.

2. Постанова про порушення справи про банкрутство

- Призначення керівника майном;

- Призначення дати проведення підготовчого засідання суду;

- Введення мораторію на задоволення вимог кредиторів.

3. Підготовче засідання господарського суду

- Оцінка відповіді боржника;

- Призначення проведення експертизи фінансового стану підприємства;

- Визначення ознак неплатоспроможності боржника;

- Зобов'язання позивача опублікувати в установленому законодавством порядку оголошення про порушення справи про банкрутство;

- Визначення: дати складання розпорядником майна реєстру вимог кредиторів; дати попереднього засідання, дати скликання перших загальних зборів кредиторів; дати засідання суду, на якому буде прийнято постанова про санацію боржника або про визнання його банкрутом.

4. Попереднє засідання господарського суду

- Розгляд реєстру вимог кредиторів і вимог, по яких були заперечення боржника і які не були внесені в реєстр;

- Визначення розміру визнаних судом вимог кредиторів включених розпорядником майна в реєстр кредиторів і затвердження реєстру.

5. Проведення зборів кредиторів і створення комітету кредиторів. Звернення в господарський суд з наступними питаннями:

- Початок процедури санації;

- Складання мирової угоди;

- Визнання боржника банкрутом і початок ліквідаційної процедури.

6. Заключне засідання господарського суду

- Постанова про проведення санації боржника і призначення керівника санацією;

- Постанова про складання мирової угоди;

- Постанова про визнання боржника банкрутом і початок ліквідаційної процедури.

Справи про банкрутство підвідомчі господарським судам України і розглядаються за місцезнаходженням боржника. Провадження у справі здійснюється за правилами, встановленими Господарським процесуальним кодексом України.

Господарський суд приймає заяву про порушення провадження у справі про банкрутство до розгляду у разі дотримання наведених нижче вимог.

По-перше, боржник як суб'єкт підприємницької діяльності має бути включений до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (для юридичної особи) чи Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності (для фізичної особи).

По – друге право на подання заяви кредитор отримує через три місяці з моменту настання встановленого строку виконання грошових зобов'язань перед кредиторами, у тому числі зобов'язань щодо здійснення обов'язкових платежів.

По-третє, вимоги до боржника повинні бути грошовими. Такими зобов'язаними можуть бути заборгованість за передані товари, виконані роботи і надані послуги, сума кредитів, борг до бюджету та вимоги щодо виплати заробітної плати. Не включає до числа таких кредиторів особи з вимогами щодо заборгованості по відшкодуванню шкоди, заподіяної життю та здоров'ю, а також деякі інші категорії кредиторів.

По-четверте, необхідною умовою прийняття заяви про порушення провадження у справі про банкрутство є безспірність вимог. Це грошові вимоги кредиторів, підтвержені судовим рішенням, що набрало законної сили, і постановою про відкриття виконавчого провадження, згідно з яким відповідно до законодавства здійснюється списання коштів з рахунків боржника. До складу цих вимог, у тому числі щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), не включаються неустойка (штраф, пеня) та інші фінансові санкції.

По-п'яте, не можуть подаватися заяви по зобов'язаннях, за якими досягнуто згоди про їх припинення чи заміну, - такі зобов'язання вважаються погашеними. Заяви, побудовані на таких вимогах до боржника, суд має відхилити.

По-шосте, справа про банкрутство порушується господарським судом у тому разі,

якщо вимоги кредитора (кредиторів) до боржника сукупно складають не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати.

У випадку коли вимоги заявника є меншими за встановлені законодавством про банкрутство кредитори можуть об'єднати свої вимоги до боржника і звернутися до суду зі спільною заявою. Таку заяву підписують усі кредитори, які об'єднали свої вимоги.

Заява про порушення справи про банкрутство подається боржником або кредитором до господарського суду у письмовій формі. Заява повинна бути підписана керівником або іншою особою, уповноваженою на це установчими документами підприємства-боржника або кредитора, чи громадянином-заявником.

Згідно з Законом про банкрутство, заява повинна містити:

- найменування суду, до якого подається зава;
- найменування (прізвище, ім'я та по батькові підприємця) боржника, його поштову адресу;
- номер (код), що ідентифікує заявника як платника податків і обов'язкових платежів;
- виклад обставин, які підтверджують неплатоспроможність боржника, із зазначенням суми боргових вимог кредиторів, а також строку їх виконання, розміру неустойки (штрафів, пені).

До заяви також додаються документи, що підтверджують неплатоспроможність боржника з фіксацією дати прийняття документів банківською установою до виконання.

Коли з заявою до суду звертається боржник, в ній повинна міститися ще й така інформація:

- сума вимог кредиторів за грошовими зобов'язаннями у розмірі, що не оспорується боржником;
- розмір заборгованості по податках і обов'язкових платежах;
- розмір заборгованості по відшкодуванню шкоди заподіяної життю та здоров'ю, виплаті заробітної плати та вихідної допомоги працівникам боржника, виплаті авторської винагороди;
- відомості про наявність у боржника майна, у тому числі грошових сум і дебіторської заборгованості;
- найменування банків, що здійснюють розрахунково-касове і кредитне обслуговування боржника.

До заяви боржника додаються такі документи:

- рішення власника майна (якщо таке рішення прийняла така особа чи особи);
- бухгалтерський баланс на останню звітну дату, підписаний керівником і бухгалтером підприємства-боржника;
- за наявності заставленого майна його перелік і повний опис із зазначенням його місцезнаходження та вартості на момент виникнення права застави;
- протокол загальних зборів працівників боржника, на якому обрано представника працівників боржника для участі в судовому процесі під час провадження у справі про банкрутство;
- інші документи, які підтверджують неплатоспроможність боржника.

Боржник подає заяву в господарський суд за наявності майна, достатнього для покриття судових витрат. Крім того, коли провадження ініціює боржник, він зобов'язаний одночасно з заявою подати план санації.

Певні особливості існують у разі порушення заяви про банкрутство боржника за ініціативою кредитора.

Заява кредитора повинна містити крім зазначених вище й такі відомості:

- вимоги кредитора до боржника із зазначенням їх розміру;
- підтвердження наявності зобов'язання боржника перед кредитором, з якого виникла вимога, а також строк його виконання;
- докази того, що сума підтверджених вимог перевищує суму в триста мінімальних розмірів заробітної плати;
- докази обґрунтованості вимог кредитора.

До заяви кредитора додаються документи, які підтверджують його вимоги. Це можуть бути рішення суду, господарського суду, що розглядали вимоги кредитора до боржника, копії неоплачених розрахункових документів, за якими здійснюється списання коштів з розрахунків боржника, з підтвердженням банківською установою боржника про прийняття цих документів до виконання із зазначенням дати прийняття, виконавчі документи (виконавчий лист, виконавчий напис нотаріуса тощо), а також інші документи.

Якщо вартість предмета застави є недостатньою для повного задоволення вимоги, що забезпечена цією заставою, кредитор повинен подати докази цього.

У разі надходження кількох заяв про визнання банкрутом одного і того самого боржника провадження у справі про банкрутство порушується за заявою, що надійшла першою.

Суддя господарського суду протягом п'яти днів з дня отримання заяви та документів, доданих до неї, повинен винести рішення про прийняття чи відмову у прийнятті заяви про порушення провадження у справі про банкрутство з дотриманням вимог Господарського процесуального кодексу України, яке оформляється ухвалою.

Суддя господарського суду відмовляє у прийнятті заяви про порушення справи про банкрутство, якщо:

- боржник не є суб'єктом банкрутства або така юридична особа вже ліквідована чи реорганізована;
- стосовно боржника юридичної чи фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності вже порушено справу про банкрутство;
- вимоги кредиторів, які подали заяву про порушення справи про банкрутство, в сумі складають менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати;
- вимоги кредиторів повністю забезпечені заставою;
- за наявності інших підстав, згідно законодавству.

У разі відмови господарського суду прийняття заяви всі отримані судом матеріали повертаються заявнику.

Суддя господарського суду також може повернути заяву про порушення провадження у справі про банкрутство без розгляду, якщо не було дотримано формальних вимог процесуального законодавства. Таке може статися, коли:

- заяву підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посада якої не вказана;
- у заяві не вказано повне найменування сторін, їх поштову адресу та інші зазначені вище відомості;
- не подано доказів щодо сплати державного мита (судового збору) у встановлених порядку та розмірі.

Повернення заяви не перешкоджає повторному зверненню з нею до господарського суду після усунення недоліків.

Після залишення заяви першого заявника без розгляду господарський суд вирішує

питання про порушення провадження у справі про банкрутство за заявою іншого кредитора відповідно до календарної черговості її надходження до господарського суду.

Процедура розпорядження майном

З метою забезпечення майнових інтересів кредиторів у судовому провадженні зі справи про банкрутство господарський суд встановлює процедуру розпорядження майном боржника з призначенням розпорядника майна вже в ухвалі про порушення провадження у справі про банкрутство.

Функції розпорядника майна може виконувати фізична особа, яка відповідно до судового рішення господарського суду забезпечує здійснення процедури розпорядження майном (арбітражний керуючий, що має відповідне свідоцтво).

Розпорядник майна (арбітражний керуючий) визначається автоматизованою системою з числа осіб, внесених до Єдиного реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) України.

Процедура розпорядження майном боржника вводиться строком на сто п'ятнадцять календарних днів і може бути продовжена господарським судом за вмотивованим клопотанням розпорядника майна, комітету кредиторів або боржника не більше ніж на два місяці.

Розпорядник майна зобов'язаний:

- розглядати заяви кредиторів про грошові вимоги до боржника, які надійшли в установленому порядку;
- вести реєстр вимог кредиторів;
- повідомляти кредиторів про результати розгляду їхніх вимог;
- вживати заходів для захисту майна боржника;
- аналізувати фінансово-господарську діяльність, інвестиційне становище боржника та його становище на ринках;
- виявляти (за наявності) ознаки фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства;
- скликати збори кредиторів та організувати їх проведення;
- надавати державному органу з питань банкрутства відомості, необхідні для ведення Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено справу про банкрутство;
- надавати господарському суду та комітету кредиторів звіт про свою діяльність, відомості про фінансове становище боржника, пропозиції щодо можливості відновлення платоспроможності боржника;
- не пізніше двох місяців від дня порушення провадження у справі про банкрутство разом з боржником організувати та забезпечити проведення інвентаризації майна боржника та визначити його вартість;
- брати участь у розробці плану санації у випадках, передбачених законодавством, та за можливості проведення санації боржника розробити разом з боржником план санації боржника та подати його на розгляд комітету кредиторів;
- виконувати інші повноваження.

Повноваження розпорядника майна припиняються з дня припинення провадження у справі про банкрутство, а також у разі затвердження господарським судом мирової угоди, призначення керуючого санацією або ліквідатора.

Після призначення розпорядника майна і до припинення процедури розпорядження майном органи управління боржника не мають права без згоди розпорядника майна приймати рішення про:

- реорганізацію (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) і ліквідацію боржника;
- створення юридичних осіб або про участь в інших юридичних особах;
- створення філій та представництв;
- виплату дивідендів;
- проведення боржником емісії цінних паперів;
- вихід зі складу учасників боржника юридичної особи, придбання в акціонерів раніше випущених акцій боржника.

Господарський суд за заявою розпорядника майна скасовує арешти з майна боржника чи інші обмеження щодо розпорядження його майном у разі, якщо такі арешти чи обмеження перешкоджають господарській діяльності боржника та відновленню його платоспроможності.

Керівник або орган управління боржника виключно за погодженням з розпорядником майна вчиняють правочини (укладають договори) щодо:

- відчуження або обтяження нерухомого майна боржника, в тому числі його передачі в оренду, заставу, внесення зазначеного майна до статутного капіталу іншого підприємства або господарського товариства, розпорядження нерухомим майном боржника у будь-який інший спосіб;
- одержання та видачі позик (кредитів), надання поруки, гарантій, уступки вимоги, переведення боргу, а також передачі в довірче управління майна боржника;
- розпорядження у будь-який спосіб іншим майном боржника, балансова вартість якого становить понад один відсоток балансової вартості активів боржника, та укладання інших значних правочинів (договорів).

Розпорядник майна не має права втручатися в оперативно-господарську діяльність боржника, крім випадків, передбачених законодавством.

Призначення розпорядника майна не є підставою для припинення повноважень керівника чи органу управління боржника.

Повноваження керівника боржника та виконавчих органів його управління, покладені на них відповідно до законодавства чи установчих документів, можуть бути припинені в разі, якщо ними не вживаються заходи щодо забезпечення збереження майна боржника, створюються перешкоди діям розпорядника майна чи допускаються інші порушення законодавства.

У разі виявлення зазначених обставин за клопотанням кредиторів або інших учасників справи про банкрутство ухвалою господарського суду повноваження керівника та виконавчих органів управління боржника припиняються, а виконання відповідних обов'язків тимчасово покладається на розпорядника майна до призначення в порядку, визначеному законодавством та установчими документами, нового керівника боржника та виконавчих органів управління боржника.

З дня винесення господарським судом ухвали про припинення повноважень керівника боржника або органів управління боржника керівник, повноваження якого припинені ухвалою господарського суду, зобов'язаний протягом трьох днів передати розпоряднику майна, а розпорядник майна прийняти бухгалтерську та іншу документацію боржника, його печатки і штампи, матеріальні та інші цінності.

Страхування ризиків та оплата праці арбітражних керуючих.

Арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) укладає із страховиком договір страхування професійних ризиків арбітражних керуючих за шкоду, заподіяну внаслідок неумисних дій або помилки під час здійснення

повноважень арбітражного керуючого.

Здійснення діяльності арбітражного керуючого без договору страхування ризиків його діяльності забороняється. Мінімальний розмір щорічної страхової суми становить триста мінімальних розмірів заробітної плати, встановленої на початок року.

Грошова винагорода арбітражного керуючого за виконання повноважень розпорядника майна визначається в розмірі двох мінімальних заробітних плат за кожний місяць виконання ним повноважень або в розмірі середньомісячної заробітної плати керівника боржника за останні дванадцять місяців його роботи до порушення провадження у справі про банкрутство, якщо такий розмір перевищує дві мінімальні заробітні плати. Розмір грошової винагороди арбітражного керуючого за виконання повноважень розпорядника майна не може перевищувати п'яти мінімальних заробітних плат за кожний місяць виконання ним повноважень.

Право вимоги грошової винагороди виникає в арбітражного керуючого в останній день кожного календарного місяця виконання ним повноважень розпорядника майна боржника.

Сплата грошової винагороди арбітражному керуючому (розпоряднику майна) здійснюється шляхом її авансування заявником (кредитором або боржником) у розмірі, зазначеному у цій частині. Сума авансового платежу вноситься на депозитний рахунок нотаріуса та виплачується арбітражному керуючому (розпоряднику майна) за кожний місяць виконання ним повноважень розпорядника майна.

Грошова винагорода арбітражного керуючого за виконання повноважень керуючого санацією, ліквідатора складається з основної та додаткової грошових винагород.

Основна грошова винагорода арбітражного керуючого за виконання повноважень керуючого санацією, ліквідатора визначається в розмірі двох середньомісячних заробітних плат керівника боржника за останні дванадцять місяців його роботи до введення господарським судом процедури санації боржника або відкриття процедури ліквідації банкрута за кожний місяць виконання арбітражним керуючим повноважень керуючого санацією або ліквідатора. Розмір основної грошової винагороди арбітражного керуючого за виконання повноважень керуючого санацією, ліквідатора не може перевищувати десяти мінімальних заробітних плат за кожний місяць виконання ним повноважень.

Додаткова грошова винагорода арбітражного керуючого за виконання повноважень керуючого санацією визначається в розмірі 5 відсотків від обсягу стягнутих на користь боржника активів (повернення грошових коштів майна, майнових прав), які на день порушення провадження у справі про банкрутство перебували у третіх осіб, а також 3 відсотків від обсягу погашених вимог конкурсних кредиторів.

Право вимоги основної грошової винагороди виникає в арбітражного керуючого в останній день кожного календарного місяця виконання ним повноважень керуючого санацією, ліквідатора.

Право вимоги арбітражного керуючого на додаткову грошову винагороду виникає з дня фактичного надходження до боржника стягнутих на його користь активів чи їх частини, які на день порушення провадження у справі про банкрутство перебували у третіх осіб, або з дня фактичного повного або часткового погашення вимог конкурсних кредиторів пропорційно до їх обсягу.

Кредитори можуть створювати фонд для авансування грошової винагороди та відшкодування витрат арбітражного керуючого. Формування фонду та порядок

використання його коштів визначаються рішенням комітету кредиторів та затверджуються ухвалою господарського суду.

Господарський суд має право зменшити розмір оплати послуг арбітражного керуючого, у разі якщо середньомісячна заробітна плата керівника боржника є надмірно високою порівняно з мінімальним розміром заробітної плати.

Звіт про оплату праці, винагороду, відшкодування витрат арбітражного керуючого та спеціалістів, залучених ним для забезпечення виконання своїх повноважень, затверджується ухвалою господарського суду.

Невиконання або незалежне виконання своїх обов'язків розпорядником майна, а в інших процедурах керуючим санацією чи ліквідатором, може бути підставою для припинення його повноважень у справі про банкрутство. Крім того, невиконання або неналежне виконання арбітражним керуючим своїх повноважень відповідно до Закону про банкрутство, що завдало збитків боржнику чи кредиторам, може бути підставою для позбавлення його ліцензії.

Публікація

З метою виявлення усіх кредиторів та осіб, які виявили бажання взяти участь у санації боржника, здійснюється офіційне оприлюднення оголошення про порушення справи про банкрутство на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України в мережі Інтернет.

Таке оголошення має містити повне найменування боржника, його поштову адресу, банківські реквізити, найменування та адресу господарського суду, номер справи, відомості про розпорядника майна, граничний строк подання заяв конкурсних кредиторів з вимогами до боржника.

Опублікування оголошення про порушення справи про банкрутство має важливі наслідки - кредитори боржника, проти якого порушено справу про банкрутство, мають право подавати заяви з грошовими вимогами до такого боржника. При цьому не має значення, чи настав строк виконання зобов'язань.

Цей день є початком дії процесуального строку для подання майнових вимог кредиторів до відповідного боржника. Після завершення терміну, встановленого для подання таких заяв (30 днів), особи, що пропустили цей строк, втрачають право на входження у відповідну справу зі своїми вимогами до боржника або їх вимоги розглядаються у останню (шосту) чергу.

Виявлення кредиторів і інвесторів

Конкурсні кредитори у тридцятиденний строк з дня опублікування оголошення про порушення справи про банкрутство подають у господарський суд письмові заяви про грошові вимоги до боржника, а також документи, що їх підтверджують.

Фізичні чи юридичні особи, які виявляють бажання взяти участь у процедурі санації боржника як інвестори, подають розпоряднику майна заяву про участь у санації боржника.

Підготовче засідання

Підготовче засідання суду проводиться не пізніше чотирнадцятого дня з дня винесення ухвали про прийняття заяви про порушення справи про банкрутство, а за наявності поважних причин (здійснення сплати грошових зобов'язань кредиторам тощо) - не пізніше тридцятого дня.

У підготовчому засіданні суддя оцінює подані документи. Заслуховує пояснення сторін, розглядає обґрунтованість заперечень боржника щодо вимог кредиторів.

Якщо з заявою до суду звернувся боржник, на підготовчому засіданні з'ясовуються

ознаки його неплатоспроможності.

Якщо справа порушується за заявою кредитора, господарський суд перевіряє обґрунтованість його вимог, їх безспірність, вжиття заходів щодо примусового стягнення за цими вимогами в порядку виконавчого провадження.

За наслідками розгляду заяви про порушення справи про банкрутство та відзиву боржника господарський суд виносить ухвалу про:

- порушення провадження у справі про банкрутство;
- відмову у порушенні провадження у справі про банкрутство.

В ухвалі про порушення провадження у справі про банкрутство зазначається про:

- порушення провадження у справі про банкрутство;
- визнання вимог кредитора та їх розмір;
- введення мораторію на задоволення вимог кредиторів;
- введення процедури розпорядження майном;
- призначення розпорядника майна, встановлення розміру оплати його послуг та джерела її сплати;
- вжиття заходів щодо забезпечення вимог кредиторів шляхом заборони боржнику та власнику майна (органу, уповноваженому управляти майном) боржника приймати рішення щодо ліквідації, реорганізації боржника, а також відчужувати основні засоби та предмети застави;

- строк подання розпорядником майна до господарського суду відомостей про результати розгляду вимог кредиторів, який не може перевищувати місяця та двадцяти днів після дати проведення підготовчого засідання суду;

- дату складення розпорядником майна реєстру вимог кредиторів та подання його на затвердження до господарського суду, яка не може бути пізніше місяця та двадцяти днів після дати проведення підготовчого засідання суду;

- дату попереднього засідання суду, яке має відбутися не пізніше двох місяців та десяти днів, а в разі великої кількості кредиторів - не пізніше трьох місяців після дати проведення підготовчого засідання суду;

- строк проведення розпорядником майна інвентаризації майна боржника, який не може перевищувати двох місяців, а в разі значного обсягу майна - трьох місяців після дати проведення підготовчого засідання суду.

Мораторій.

Одним із найефективнішим засобів збереження майна боржника у справі про банкрутство є запровадження мораторію на задоволення вимог кредиторів. Мораторій запроваджується на задоволення вимог кредиторів, строки виконання яких настали до подання заяви про порушення справи про банкрутство. Мораторій запроваджується одночасно з порушенням провадження у справі про банкрутство.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів не поширюється на виплату заробітної плати, аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян, авторського гонорару, а також на задоволення вимог кредиторів, що виникли у зв'язку із зобов'язаннями боржника у процедурах розпорядження майном боржника та санації. Крім того, дія мораторію не поширюється на задоволення вимог кредиторів, які здійснює керуючий санацією, згідно з затвердженим планом санації, або ліквідатор у ліквідаційній процедурі.

Дія мораторію завершується з припиненням провадження у справі про банкрутство.

Попереднє засідання господарського суду

Попереднє засідання господарського суду проводиться не пізніше двох місяців та десяти днів, а в разі великої кількості кредиторів - не пізніше трьох місяців після дати проведення підготовчого засідання суду.

Основною подією в цьому засіданні є затвердження реєстру вимог кредиторів. Для цього на попередньому засіданні господарський суд розглядає реєстр вимог кредиторів, а також вимоги кредиторів, щодо яких були заперечення боржника і які не були включені розпорядником майна до реєстру. У засіданні також визначається розмір визнаних судом вимог кредиторів, які включаються розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів.

У реєстрі вимог кредиторів повинні міститися інформація про кожного кредитора, розмір вимог кредиторів за грошовими зобов'язаннями чи зобов'язаннями щодо сплати обов'язкових платежів, включаючи й розмір неустойки (штрафу, пені).

Крім того, на цій стадії визначається черговість задоволення вимог кожного кредитора, що встановлюється згідно з законодавством.

На попередньому засіданні також призначається дата проведення зборів кредиторів.

Кошти, одержані від продажу майна банкрута, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів у такому порядку:

1) у першу чергу задовольняються:

- вимоги щодо виплати заборгованості із заробітної плати перед працюючими та звільненими працівниками банкрута, грошові компенсації за всі невикористані дні щорічної відпустки та додаткової відпустки працівникам, які мають дітей, інші кошти, належні працівникам у зв'язку з оплачуваною відсутністю на роботі (оплата часу простою не з вини працівника, гарантії на час виконання державних або громадських обов'язків, гарантії і компенсації при службових відрядженнях, гарантії для працівників, що направляються для підвищення кваліфікації, гарантії для донорів, гарантії для працівників, що направляються на обстеження до медичного закладу, соціальні виплати у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності за рахунок коштів підприємства тощо), а також вихідної допомоги, належної працівникам у зв'язку з припиненням трудових відносин та нарахованих на ці суми страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інше соціальне страхування, у тому числі відшкодування кредиту, отриманого на ці цілі;

- вимоги кредиторів за договорами страхування;

- витрати, пов'язані з провадженням у справі про банкрутство в господарському суді та роботою ліквідаційної комісії, у тому числі: витрати на оплату судового збору; витрати кредиторів на проведення аудиту, якщо аудит проводився за рішенням господарського суду за рахунок їхніх коштів; витрати заявника на публікацію оголошення про порушення справи про банкрутство, введення процедури санації, визнання боржника банкрутом; витрати на публікацію в офіційних друкованих органах інформації про порядок продажу майна банкрута; витрати на публікацію про поновлення провадження у справі про банкрутство у зв'язку з визнанням мирової угоди недійсною; вимоги щодо виплати основної грошової винагороди арбітражному керуючому; вимоги щодо відшкодування витрат арбітражного керуючого, пов'язаних з виконанням ним повноважень розпорядника майна, керуючого санацією боржника або ліквідатора банкрута; витрати арбітражного керуючого пов'язані з утриманням і збереженням майнових активів банкрута; витрати Гарантійного фонду виконання зобов'язань за складськими документами на зерно, пов'язані з набуттям ним права регресної вимоги

щодо зернового складу, - у розмірі всієї виплаченої ним суми відшкодування вартості зерна;

2) у другу чергу задовольняються:

- вимоги із зобов'язань, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, шляхом капіталізації у ліквідаційній процедурі відповідних платежів, у тому числі до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України за громадян, які застраховані в цьому фонді, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, зобов'язань із сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інше соціальне страхування, крім вимог, задоволених позачергово, з повернення невикористаних коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, а також вимоги громадян – довірительів (вкладників) довірчих товариств або інших суб'єктів підприємницької діяльності, які залучали майно (кошти) довірительів (вкладників);

3) у третю чергу задовольняються:

- вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);
- вимоги центрального органу виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом;

4) у четверту чергу задовольняються: вимоги кредиторів, не забезпечені заставою, у тому числі і вимоги кредиторів, що виникли із зобов'язань у процедурі розпорядження майном боржника чи в процедурі санації боржника;

5) у п'яту чергу задовольняються:

- вимоги щодо повернення внесків членів трудового колективу до статутного капіталу підприємства;

- вимоги щодо виплати додаткової грошової винагороди керуючому санацією або ліквідатору у частині 5 відсотків обсягу стягнутих на користь боржника активів (повернення грошових коштів, майна, майнових прав), які на дату порушення провадження у справі про банкрутство перебували у третіх осіб;

- вимоги щодо виплати додаткової грошової винагороди керуючому санацією або ліквідатору у частині 3 відсотків обсягу погашених вимог конкурсних кредиторів;

б) у шосту чергу задовольняються інші вимоги.

Створення органів кредиторів

Протягом десяти днів після проведення попереднього засідання господарського суду розпорядник майна повинен повідомити кредиторів, які включені у реєстр вимог кредиторів, про місце і час проведення зборів кредиторів та організувати їх проведення.

Перші збори кредиторів вважаються повноважними, якщо на них присутні кредитори, що мають не менше ніж дві треті голосів. Наступні збори вважаються повноважними у разі присутності на них кредиторів, що мають більше половини голосів.

Важливими питаннями, що розглядаються на зборах кредиторів, є визначення кількісного складу комітету кредиторів (до семи осіб), визначення повноважень та умов дострокового припинення повноважень комітету кредиторів або окремих його членів.

До комітету кредиторів обов'язково входить представник кредитора, на якого приходиться більше 25 % всіх боргів підприємства – банкрута.

До комітету кредиторів переходять важливі функції, серед яких, наприклад, прийняття рішення про:

- підготовку та укладення мирової угоди;
- внесення пропозицій господарському суду щодо продовження або скорочення

строку процедур розпорядження майном боржника чи санації боржника;

- звернення до господарського суду з клопотанням про початок процедури санації, визнання боржника банкрутом, припинення повноважень розпорядника майна (керуючого санацією, ліквідатора на інших стадіях здійснення провадження у справі), надання згоди на укладення арбітражним керуючим значних угод боржника чи угод боржника, щодо яких є заінтересованість.

Рішення зборів (комітету) кредиторів вважається прийнятим, якщо за нього проголосували більшість присутніх на зборах (комітеті) кредиторів.

6. Ліквідація підприємства – банкрута

Ліквідаційна процедура розпочинається з моменту визнання боржника банкрутом, у разі неможливості відновити його платоспроможність або недосягнення домовленості про укладення мирової угоди.

Строк ліквідаційної процедури не може перевищувати дванадцять місяців.

З дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і початку ліквідаційної процедури:

- підприємницька діяльність банкрута завершується закінченням технологічного циклу з виготовлення продукції у разі можливості її продажу;

- строк виконання всіх грошових зобов'язань банкрута та зобов'язання щодо сплати податків і обов'язкових платежів вважається таким, що настав;

- припиняється нарахування неустойки (штрафу, пені), процентів та інших економічних санкцій по всіх видах заборгованості банкрута;

- відомості про фінансове становище банкрута перестають бути конфіденційними чи становити комерційну таємницю;

- укладання угод, пов'язаних з відчуженням майна банкрута чи передачею його майна третім особам, допускається в межах цієї процедури;

- скасовується арешт, накладений на майно банкрута, чи інші обмеження щодо розпорядження майном такого боржника, а накладення нових арештів або інших обмежень щодо розпорядження майном банкрута не допускається;

- вимоги за зобов'язаннями боржника, визнаного банкрутом, що виникли під час проведення процедур банкрутства, можуть пред'являтися тільки в межах ліквідаційної процедури;

- виконання зобов'язань боржника, визнаного банкрутом, здійснюється за правилами, встановленими законодавством про банкрутство.

З дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і початку ліквідаційної процедури припиняються повноваження органів управління банкрута та розпорядження його майном. Керівник банкрута звільняється з роботи у зв'язку з банкрутством підприємства. А також припиняється повноваження власника (власників) майна банкрута, якщо цього не було зроблено раніше.

З метою виявлення кредиторів з вимогами за зобов'язаннями боржника, визнаного банкрутом, що виникли під час проведення процедур банкрутства, здійснюється офіційне оприлюднення повідомлення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України в мережі Інтернет.

У постанові про визнання боржника банкрутом господарський суд розпочинає ліквідаційну процедуру, призначає ліквідатора. Господарський суд має право призначити

ліквідатором особу, яка виконувала повноваження розпорядника майна та/або керуючого санацією боржника. Ліквідатор (ліквідаційна комісія) виконує свої повноваження до завершення ліквідаційної процедури.

За клопотанням ліквідатора, погодженим з комітетом кредиторів, господарський суд призначає членів ліквідаційної комісії.

Ліквідатор з дня призначення фактично виконує повноваження керівника (органів управління) банкрута - здійснює управління та розпорядження майном банкрута.

Протягом п'ятнадцяти днів з дня призначення ліквідатора відповідні посадові особи банкрута зобов'язані передати бухгалтерську та іншу документацію банкрута, печатки і штампи, матеріальні та інші цінності банкрута ліквідатору.

Дії ліквідатора (ліквідаційної комісії) можуть бути оскаржені в господарському суді власником майна (органом, уповноваженим управляти майном) банкрута; особою, яка відповідає за зобов'язаннями банкрута; кожним кредитором окремо або комітетом кредиторів; особою, яка, посилаючись на свої права власника або іншу підставу, передбачену законом чи договором, оспорує правомірність віднесення майнових активів або коштів до ліквідаційної маси.

Ліквідатор надає комітету кредиторів щомісячний звіт про свою діяльність.

У разі невиконання або неналежного виконання ліквідатором своїх обов'язків господарський суд за клопотанням комітету кредиторів може припинити повноваження ліквідатора і за пропозицією комітету кредиторів призначити нового ліквідатора.

Усі види майнових активів банкрута, які належать йому на правах власності або повного господарського відання на дату початку ліквідаційної процедури та виявлені в ході ліквідаційної процедури, включаються до складу ліквідаційної маси. Об'єкти державного житлового фонду, дитячі дошкільні заклади та об'єкти комунальної інфраструктури в разі ліквідації підприємства передаються до комунальної власності відповідних територіальних громад без додаткових умов.

Відсутність у банкрута майна, на яке може бути звернене стягнення, повинна бути підтверджена поданим господарському суду в установленому порядку ліквідаційним балансом, що може стати підставою для винесення ухвали про ліквідацію юридичної особи-банкрута.